

Mám říci několik slov o lektorské praxi. O tom, jak to tady děláme a podle čeho se řídíme při posuzování českých rukopisů. Lektorka se blíží ke kritickému řemeslu a my jsme často nuceni po způsobu soudců rozhodovat o tom, co je krásné a co je nekrásné, co je užitečné a co škodlivé, co bude mít úspěch a co se nám nehodí. K tomu patří dávka určité domýšlivosti, ale my jsme — myslím — lidé skromní. Jak se tedy máme vypořádat se svým úkolem? Podle jakých směrnic se má řídit naše volba? Stanovisko osobního vkusu není bezpečné a my je — pro zmíněnou již skromnost — nechceme příliš uplatňovat. Nezbyvá tedy, než si slátat jakousi teorii, která by byla podkladem našich úvah.

Redakční rada není kompaktní těleso, nepředstavuje žádnou literární nebo kritickou školu a nemá unifikované názory. Naopak: jsme zde proto, abychom se navzájem korigovali a doplňovali. Co tedy řeknu, platí jen pro jednoho lektora, ale může vám snad poskytnout názor i o metodách ostatních pánů. Abych byl stručný, uvedu jen východisko svého kréda. Je to tvrzení, že literatura jsou životní obsahy a pásma uskutečněná v řadě slovesnosti. Tím je řečeno, že naprosto nevidím literaturu jako něco jednoznačného. Nechci zdůrazňovat ani ten životní obsah ani tu slovesnost. Umělecké dílo tvoří, jak se domnívám, souhrn obou těchto složek. Žádná z nich není první, žádná z nich není druhá. Jsou do sebe zaklesnuty a zároveň stojí proti sobě, aby vyvolávaly napětí a aby se spojovaly v jednotě účinu. Kniha, která je takto ukována, bývá vždycky krásná. Tím ovšem netvrdím, že je vždy užitečná a že se hodí pro naši edici. Jednou nám došel rukopis Vladimíra Holana. Byla to nádherná práce. Všichni dohromady a každý zvlášť jsme si to uvědomili, a přece jsme nenalezli odvahu věc doporučit. Proč? Protože básnickovy zážitky byly

exkluzivní. Nemohli jsme prostě předpokládat, že čtenář v nich najde obdobu svých životních pocitů a zkušeností. Bylo to příliš královské pro náš lidový stůl. Literatura, která nechce nebo nedovede rozvlnit věci pocitově, myšlenkově a dějově obecnější, není prostě pro nás.

Domníváme se totiž, že Družstevní práce v tomto časovém úseku má prosazovat i ve svých uměleckých publikacích jakousi lidovost.

V jedné východní zemi razili kdysi heslo: Teď nechceme kaviár, teď je nám třeba chleba. — To heslo se nám hodí do krámu. Ovšem dopustili bychom se chyby, kdybychom na něm trvali umíněně a kdybychom si představovali lidovost jako nadbíhání čtenářům anebo jako cosi vulgárního. Mám osobně sklon k pesimismu, a když se tak dívám po výsledcích edičních činnosti všech větších firem, skoro bych řekl, že se ta chyba již stala.

Manévrovat s texty a pouštět mezi lidi určité knihy znamená dělat kulturní politiku.

Jaké jsou v tom směru naše možnosti a úkoly?

Palčivě živý národnostní cit, který se rozmohl v nejširších vrstvách, povzbuzuje nás vydávat věci vypjatě české: Především klasiky a tam, kde klasikové nejsou, surogáty druhu sborníku *Kde domov můj* nebo *Má vlast*.

Snad si můžeme gratulovat, že jsme své době nezaplatili podobnou daň. Zdá se mi totiž, že z většího odstupů se bude nakladatelské podnikání toho druhu jevit jako honba za grošem a jako cosi nevkusného. Ono, máme-li mluvit přísnou pravdu, v řečených sbornících není dočista nic než nůše dojetí a slzavých citů a ovšem dobré vůle, která za časů méně shovívavých bude označena za obchodní mazanost.

Pokud jde o klasiky, věřím, že starým básníkům nikdo neprokáže horší službu než ten, kdo je označí za autory nadmíru umělecké, zábavné a čtivé. Jan Neruda se může jevit mistrem v Seifertově výboru; jeho fejetony jsou většinou odvozeniny poplatné dávno minulým zálibám a sociální zakázce. Totéž platí o verších Boženy Němcové. Krátce: chci říci, že všechny knihy klasických autorů nepřežily své tvůrce.

Chci říci, že se mají klasikové vášnivě studovat a nevášnivě vydávat. Chci říci, že krásné komplety vycházejí nikoli snad bez užitku pro nakladatele, ale jistě bez užitku pro široké

vrstvy čtenářské, že rozmnožují knihovny snobů a že vnukají prostým čtenářům nedůvěru. Prosim vás, co si má světa zkušený dělník počít třeba se sociální naivitou slavné básnířky? Nezná sled literárních škol, neobeznámil se s imanentním vývojem slovesnosti ani se zásahy mimouměleckými, unikne mu všechno to, co je v textu živého i revolučního a konečkonců — i když se to stydí přiznat — milý čtenář se kloní k názoru, že je příběh vyhlán a že odporuje zkušenostem.

Vedle furoru klasického zuří toho našeho času v nakladatelských — a primárně ovšem i v autorských — myslích furor historický. Kdejaká nicotná romantická či zamilovaná historie se přenese do dob zašlé slávy a eo ipso je úspěch zaručen, neboť řečená zašlá sláva propůjčí několik paprsků své záře i knížce. Neříkám, že je autor k podobnému snažení veden vždy vy počítavostí, někdy podléhá jen náladě. Každému zní v uších, že „Čechové bývali statní jonáci“ a autor s nakladatelem poslušni vnitřního hlasu nám tedy prezentují knížku fabulovanou na tutéž notu. To je hezké, jenže kniha historická — stejně jako kniha nehistorická — musí mít obsah, který byl prožit. Minulost chápeme skrze vlastní současnost, a jestliže sít vztahů není v té historické knížce utkána z člověčiny, jde o literaturu sestavenou z kulis a klišátek.

Myslím, že Družstevní práce vcelku nepodlehla ani historismu ani snaze vydávat stůj co stůj díla klasická, ale touha vydupat český román přivedla i u nás na svět několik dítek, s nimiž se nemůžeme chlubit. Jak se v té věci omluvíme? Chtěl bych poukázat na to, že se kniha stala artiklem i pro autory. Mnoho spisovatelů se živí a příživuje literaturou. Knihkupecká a nakladatelská konjunktura znamená i pro ně žně, poptávka je větší než nabídka, a tak zboží ztrácí na jakosti. Nakladatelé si navzájem přetahují i autory — chudinky, kteří jsou na všechny čtyři neokováni. Vybíráme tedy z mála a marně se honíme za mistry. Jak je získat? Jsou na to jen dva způsoby: 1. Buď je musíme přitáhnout a připoutat nějakými výhodami, 2. nebo je musíme objevit a vychovávat a krmit a živit. První metoda je nesympatická, druhá se mi líbí a vřele ji doporučuji vaší pozornosti. Já si totiž myslím, že jeden konec nakladatelské kulturní politiky směřuje k saturování čtenářské obce dobrou knihou a ten druhý — a důležitější — k tvoření dobrých podmínek pro novou tvorbu.

Družstevní práce osvědčila krásnou zdrženlivost, zatímco vydřiduchové třískali peníze z národního neštěstí, Dp ukazuje básnickými výbory úctu a lásku ke klasickým textům, které je třeba uchovat a které mluví živým jazykem, Dp podle možnosti uspokojila své členy a propůjčuje publicitu slušným knihám, ale Dp by měla udělat ještě více. Měla by užít všech svých prostředků, prostředků hmotných i prostředků jiných, aby udržela souvislost českého kulturního snažení. Myslím přitom na vědu i na umělecké školy, které se hlásily k životu a které teď stagnují. Myslím na experimentální knihovny, na literární sborníky, na kodifikaci vědeckých poznatků ať už v knihách, ať už v monumentálním slovníku. Myslím na časopisy, na ročenky, na edice kritické, umělecké atd. atd.

Jestliže nám, jak se říká, prozřetelnost dala utržit pár šestáků, investujme je ani ne tak do zboží, jako do těchto pochybných a slavných nadějí. Být dobrým obchodníkem je dnes malá čest. Být vyznavačem vývoje a třeba fanfarónsky zachraňovat souvislost je náramné štěstí!